బ్రతకనేర్చినవాడు

నేను ఉద్యోగంలో చేరిన పావుగంటలో నాతో స్నేహం చేసుకున్న నా సహోద్యోగి రత్నం. అందులో నా ప్రతిభ ఏమీ లేదు. నేను సులువుగా అందరితోనూ స్నేహం చెయ్యలేను. ఒకప్పుడు నేను ఎవరన్నా పలుకరిస్తేచాలు, ముడుచుకుపొయ్యేవాణ్ణి. నాకు "టచ్ మీ నాట్" అని నాతోటి విద్యార్థులు పేరుపెట్టారు కూడా. అయితే నేను స్నేహభావం లేనివాణ్ణికానని రుజువయినాక ఆ పేరుతో పిలవటం మానేసి పొడిఅక్షరాలతో "టి.ఎమ్.ఎన్." అని, అందరికీ అర్థం కాకుండా పిలుస్తూవచ్చారు. ఆ "టి.ఎమ్.ఎన్" లక్షణాలు సొంతం పోలేదు.

రత్నం నాకు పూర్తిగా విరుద్ధం—అందుకే మాకు దోస్తీ అంత బాగా కుదిరి ఉంటుంది. అతను ఎటువంటి వాడితోనైనా నిమిషంలో స్నేహం చేసుకునేవాడు—ఒక్క నావిషయంలో అతనికి పదినిమిషాలు పట్టింది!

మొదటిసారి పలకరించేటప్పుడే నాతో దీర్ఘమైన పూర్వపరిచయం ఉన్నవాడల్లే పలకరించాడు. ఎంతో అన్యోన్యంగా ప్రారంభమైన మా స్నేహం ఆరోజుకారోజు ఇంకా అన్యోన్యం కాసాగింది అతనిప్రజ్ఞే—నాదేమీలేదు.

అతని స్నేహం నన్నేమీ బాధించలేకపోవటంవల్లా, ఆఫీసులో అతను తప్పిస్తే నాకింకో స్నేహితుడు లేనందుచేత అతను నన్ను వెంటబెట్టుకుని అంతరిక్షంలో ఎగురుతుంటే నేను అభ్యంతరం చెప్పలేదు.

పైకి నేను ఏమీ అనకపోయినా రత్నం గురించి నాలో ఒకటి తరవాత ఒకటిగా అభిప్రాయాలు ఏర్పడినై. అంతకంటె, మొదట ఏర్పడిన అభిప్రాయం రంగులుమారుతూ వచ్చిందనటం సబబేమో.

"వట్టి సౌఖ్యరాయుడు! మనిషిదగ్గిర ఏమాత్రమూ బింకంగాని, బెట్టుగాని లేదు. తనను గురించి ఇతరు లేమనుకుంటారో అన్న ఆలోచనే లేదు!" ఇది నా మొదటి అంచనా, రత్నం గురించి.

"నేను కొత్తవాణ్ణిగనకా, నాకు తననుగురించి ఏమీతెలీదు గనకా నన్ను పట్టుకున్నాడు. నన్ను ఫూల్ చెయ్యాలనో—మోసం చెయ్యాలనో చూస్తున్నాడు. నేను బొత్తిగా వెర్రికుట్టె ననుకుంటున్నట్టున్నాడు," ఇది నా రెండో ఆలోచన.

కొత్తవాణ్ణిగనక నాకు మా ఆఫీసు గొడవలు తెలియనిమాట నిజమే. రత్నం నాకు సహాయంచేస్తూ—సలహాలిస్తూ వచ్చాడు. అవి నాకు లాభించాయికూడా. అయితే నా మనసులో అతనిపట్ల కృతజ్ఞత కలగలేదు. ఆ మనిషి సద్బుద్ధిని శంకించాను.

మా ఆఫీసులో అందరిని గురించీ నాకు పూసగుచ్చినట్టు చెప్పాడు. పలాని పలానివాళ్ళు మంచివాళ్ళు, పలాని పలానివాళ్ళు బొత్తిగా స్వార్థపరులు, తమస్వార్థం కోసం ఏమైనా చేస్తారు-వాళ్ళను గురించి జాగ్రత్తగా ఉండాలి.

అతను చెప్పినదంతా శ్రద్ధగానే విన్నాను కాని అంతా నమ్మలేదు. స్వానుభవంతో అతనన్నది సరిచూసుకుని ఆ తరవాత అవసరమైతే నమ్ముదామని నా మనసులో నిశ్చయించుకున్నాను.

ఒక్క సౌమిత్రినిగురించే రత్నం చాలా ఘాటుగా చెప్పాడు.

"వాడసలు మనిషికాడు, నీచుడు. కాని తెలివిగలవాడు. అవకాశం దొరికితే వాడు తన తల్లి మెళ్ళో పుస్తెలు కాజేసే రకం. వాడి మంచితనం మీద పొరపాటున కూడా ఆధారపడవద్దు, బ్రదర్!"

రత్నం ఇంతఘాటుగా ఎందుకు మాట్లాడుతున్నాడో నాకర్థం కాలేదు. సౌమిత్రి చాల మంచిమనిషిలాగే కనబడ్డాడు. రెండుమూడుసార్లు మాట్లాడాను. అతనిలో నాకేమీ అవలక్షణాలు కనపడలేదు. మా ప్రొప్రయిటరుకు అతను పర్సనల్ అసిస్టెంటువంటివాడు. ప్రొప్రయిటరుగారి ఆఫీసుపనులూ, ఇంటిపనులూకూడా చూసేవాడు. అతనికి గంటలతో పనిలేదు. అవసరం ఉంటే తెల్లవారుతూనే వచ్చేవాడు. రాత్రి పన్నెండుగంటలకు ఇంటికి వెళ్ళేవాడు. మిగిలిన వాళ్ళకు అతని ఆజ్ఞ ప్రొప్రయిటరు ఆజ్ఞే. అటువంటిస్థితిలో ఉన్న మరొకడైతే మిగిలినవాళ్ళపైన ఎంత అధికారం చెలాయించునో! సౌమిత్రిలో అటువంటి అధికార వ్యామోహం నాకేమీ కనబడలేదు.

రత్నం సౌమిత్రిని గురించి పొరబడి అయినా ఉండాలి. లేదా అతనిమీద కక్ష అయినా ఉండాలి. ఈ మాట రత్నం దగ్గిర సూచనగా అన్నాను. రత్నం నా అపనమ్మకం చూసి ఆశ్చర్యపోయి, "వాడితత్వం ఎటువంటిదో చెప్పటానికి నీకొక్క ఉదాహరణ చెబుతాను" అన్నాడు.

సౌమిత్రికి చిన్నతనంనుంచీ డబ్బు యావేనట. పేదకుటుంబమేమో కూడాను. పేదవాళ్ళూ డబ్బు అవసరం ఉన్నవాళ్ళూ ఎందరులేరు? కాని సౌమిత్రి చిన్నతనంలోనే డబ్బుకూ దుర్మార్గానికి ఏదో సంబంధం ఉన్నదని తెలుసుకున్నాట్ట. ప్రతిఏడూ తన పైక్లాసు పిల్లలతో సావాసంచేసేవాట్ట. పరీక్షపోయి ఫలితాలు తెలియగానే ప్యాసయిన వాళ్ళందరి దగ్గరికివెళ్ళి వాళ్ళపాతపుస్తకాలు ముష్టెత్తి తెచ్చేవాట్ట. వాటిలో తనకు కావలసినవి ఉంచుకొని మిగిలినవి కాస్త మరామ్మత్తు చేయించి సగం ఖరీదుకు ఇతర పిల్లలకు అమ్మేవాట్ట. వాడి స్నేహితులలో ఒకడు ఒక ప్రెస్సు యజమాని కొడుకు. పుస్తకాల మరమ్మత్తుకు ఈ ప్రెస్సు అక్కరకు వచ్చేది.

సౌమిత్రి నాలుగోఫారం[1] చదువుతుండగాకాబోలు వాళ్ళవూరికి దగ్గిరగా ఉన్న

1. తొమ్మిదోక్లాసు. అయిదోఫారం తర్వాత S.S.L.C

పెద్దకాలవ అవతల మిడిల్‌స్కూలు[1]ను హైస్కూలు చేశారు. వెంటనే సౌమిత్రి ఇంకొక డబ్బున్న స్నేహితుడితో ఒక ఆలోచన చేశాడు. ఆ వూరికి కావలసిన టెక్స్టుబుక్కులు, నోట్సు బుక్కులు తామే అమ్ముదా మనుకున్నారు. రెండోవాడు పెట్టుబడిపెట్టి పాతికరూపాయల పుస్తకాలు కొన్నాడు. ఇద్దరూ కాలవదగ్గిరికి వచ్చే సరికి పుస్తకాల షాపువాడి మనిషికూడా ఒక పెద్దకట్టతో హాజరు. సౌమిత్రీ వాడి స్నేహితుడూ కూడబలుక్కున్నారు. బల్లకట్టురాగానే పుస్తకాలషాపు మనిషి తన కట్టతోసహా ఎక్కాడు. సౌమిత్రి వాణ్ణి మాటల్లో పెట్టాడు. సౌమిత్రి స్నేహితుడు చూడక తన్నినట్టు పుస్తకాల షాపుకట్టను నడికాలవలోకి తన్నేశాడు. పుస్తకాలషాపు మనిషి లబోయిలూ, దిబాయిలూనూ! ...వీళ్ళిద్దరూ వెళ్ళి పాతిక రూపాయల పుస్త కాలూ రెండురూపాయల లాభానికి కొత్తస్కూలులో అమ్ముకుని సాయంకాలాని కల్లా తిరిగివచ్చారు.

ఇదీ రత్నం చెప్పినకథ.

"ఇదంతా నీకెట్లా తెలిసింది!" అని అడిగాను.

"వాడేచెప్పాడు. దాపరికం ఏమీలేదు. వాడి ఉద్దేశం తాను గొప్పపని చేశా నని! కావలిస్తే మంచిగా అడుగు–నీకూ చెబుతాడు" అన్నాడు, రత్నం.

ఏదో వంకపెట్టుకుని సౌమిత్రిచేత ఈ కథ చెప్పించాను. సౌమిత్రి ఏమీ దాచ కుండా అంతాచెప్పి, షాపువాడి మనిషి మూట నీటిలో పడిపోయిన సంగతి చెబుతూ కళ్ళనీళ్ళు కారేదాకా నవ్వాడు.

"ఘోరిపశువా!" అనుకున్నాను.

"నువుచెప్పింది నిజమేనోయ్! ...మొత్తానికి ఈ సౌమిత్రిగాడు బతకనేర్చిన వాడే!" అన్నాను.

"వాడా? వాడితలకాయి! బతకనేరవటమంటే మానవత్వం ఉండాలి. వాడికి నాకన్న హెచ్చుజీతం, కాని నేను వాడికన్న ఎక్కువ సంపాదిస్తాను—" అన్నాడు రత్నం.

"నువ్వా?" అన్నాను ఆశ్చర్యంతో.

"అవును, అందుకు చాలా పద్ధతులున్నై. అవి బయటపెట్టేవి కావు," అన్నాడు రత్నం.

వాటిలో ఒకటి నా అంతటనేనే కనుక్కున్నాను.

మా ఆఫీసులో రెండు చిట్‌లున్నై. ఒక నూరురూపాయలది, రెండోది నూట యాభై రూపాయలది. మొదటిదానిలో పదిమందీ, రెండోదానిలో పదిహేనుమంది ఉన్నారు. నేనే ఒక్కవాణ్ణి కావటంచేత నూరురూపాయల దానిలో చేరాను. జీతం

1. ఎనిమిదో తరగతి వరకు ఉండే స్కూలు.

వచ్చేరోజున ఎవరి అవసరాన్ని బట్టి వాళ్ళు తక్కువకు పాడుకుంటారు. అందరికన్న తక్కువ పాడినవాడికి పాడినంత మొత్తం పోతుంది. దాన్ని మిగిలినవాళ్ళు సమంగా వేసుకుని ఇచ్చుకుంటారు.

మూడునెలలపాటు నాకు డబ్బు అగత్యంరాలేదు. అగత్యంపడిన వాళ్ళు ఏ ఎనభైకో డెభైకో పాడేసేవాళ్ళు. మిగిలినవాళ్ళు తాము ఇచ్చుకోవాలిసిన పదిలో రెండూ, మూడూ ఆదా చేసుకునేవాళ్ళు. డబ్బు అవసరం గలవాళ్ళు హెచ్చు ఉన్న రోజున పాట పాపం పెరిగినట్టు పెరిగేది—కాదు, తరిగేది.

నాబుద్ధికి ఈపాట చాలా అమానుషంగా కనిపించింది. ఒకనెల ఒక అతని ఇంట్లో అందరు రోగాలతో తీసుకున్నారు. డాకరు వెళ్లుకూ, మందులకూ అతని జీతంకూడా చాలదు. ఆ నెలాఖరున అతను అరవై రెండు రూపాయలకు పాట పాడాడు. అతని అవసరం గుర్తించి ఇద్దరు తమకు డబ్బు అవసరం లేకపోయినా పాడించారు. "అరవైరెండు" అనేటప్పుడు అతనిముఖంలో జీవంలేదు. తనను మిగిలినవాళ్ళు అడవి జంతువును వేటకుక్కలు తరిమినట్టు తరుముతున్నారని అతనికి తెలుసు, కాని ఏమీ చెయ్యలేడు.

చిట్ అంటే ఇతరుల అవసరాన్ని క్రూరంగా దోపిడీ చెయ్యటం - సహకార విధానాన్ని అవలంబించిన రక్తదాహం !

ఈ చిట్‌లలో రత్నం ఎందుకు చేరనిరాకరించాడో నాకు అర్థమయింది. కాని వేలంపాడే చోటికి ఎందుకు పనిపెట్టుకుని వచ్చేవాడో నా కర్థం కాలేదు.

నాలుగోనెలలో నాకు డబ్బు అవసరమయింది. మరీ పెద్దపోటీ లేకుండా ఉంటే—ఏ ఎనభైకో అయితే—పాడేద్దామనుకున్నాను. ముందుగా ఏమాత్రం తెలిసినా పాట పెంచేస్తారని నా అవసరంగురించి ఎవరితోనూ చెప్పలేదు. రత్నంతో మాత్రం చెప్పాను.

"నీకు నిజంగా డబ్బు అవసరమా ఏమిటి?" అన్నాడతను.

నా అవసరం ఏమిటో కూడా అతనికి చెప్పేశాను.

అయితే భయపడకు, నీ చిత్తంవచ్చినట్టు పాడు. నేను ఆగమన్నప్పుడు మాత్రం ఆగు! నాకేసి చూస్తుండు—నేను సంజ్ఞ చేసినప్పుడు విరమించు," అన్నాడు రత్నం.

అతని ఉద్దేశం నాకర్థం కాలేదు.

"ఎనభైకంటె పాటతగ్గితే ఆగుదామనుకుంటున్నాను—" అన్నాను. "ఎనభైకి ఆగదులే, అరవై అయిదుదాకా భయం ఉండదు. తరువాత నన్నుకనిపెట్టి ఉండు," అన్నాడతను.

"ప్రతినెలా రెండూ, మూడూ అదా అవుతున్నది గనక ఎనభైదాకా నాకు నష్టం ఉండదు. అంతకంటె తగ్గితే—"

"నీకు నష్టం రాకుండా చూసే పూచీనాదీ!" అన్నాడు రత్నం.

ఎందుకో నాలో అతనిపైన చప్పున నమ్మకం కుదరలేదు. అయినా అతని సలహా పాటించటానికే నిశ్చయించాను.

పాట ప్రారంభమయింది. లోగడ తీసుకున్న ముగ్గురుగాక మిగిలిన ఏడుగురమూ పాటలో ఉన్నాం. పైవాళ్ళు ఇద్దరు, ముగ్గురున్నారు—వాళ్ళలో రత్నం కూడా ఉన్నాడు—మామూలు ప్రకారం.

అసలు వాణ్ణి నేను నోరెత్తకముందే రేచులల్లే తగులుకుని గబగబా మొత్తాన్ని డెభై రెండుకు దించారు. నాకు డబ్బు అవసరం వచ్చినప్పుడే అందరికీ అవసరం కావటం నాకు ఆశ్చర్యం కలిగించింది. కాని ఆపాడేవాళ్ళలో ఇద్దరు ముగ్గురు నాకేసి చూస్తుండటాన్నిబట్టి నా అవసరం వాళ్ళ పసికట్టారా అన్న అనుమానం కలిగింది నాకు.

కాని వాళ్ళకు ఎవరు చెబుతారు? రత్నం చెప్పాలి. అతనికేసి చూశాను. పాడమన్నట్టు సంజ్ఞ చేశాడు. ఏడుగురిలోనూ ముగ్గురే ఎందుకు పాడుతున్నారో నాకర్థం కాలేదు.

నేను నోరు జారినవాడల్లే "అరవై అయిదు," అన్నాను.

ఎవరో చప్పున "అరవై," అన్నారు.

నేను రత్నంకేసి చూశాను. అతను పాడవద్దని సంజ్ఞ చేశాడు. అందరూ నాకేసి చూస్తున్నారు. నేను రాయల్లే దిగుసుకు పోయినాను. అరవైకి పాటకొట్టేశారు. "అరవై." అన్నవాడి మొహం చూసితీరాలి. అక్కడే బావురుమని ఏడిచేస్తాడను కున్నాను.

తరువాత రత్నం నాకు నూరు రూపాయలిస్తూ, "నీ వంతు వచ్చినప్పుడు ఇచ్చెయ్యి," అన్నాడు.

"నూటికి నూరు వస్తాయని ఏమిటి? పాటవుంటే?" అన్నాను.

"పాట ఉండదులే!" అన్నాడతను ధైర్యంగా.

"ఎవరూ పాడకపోయినా నామకార్థం రెండు రూపాయలు తీసేస్తారు." అన్నాను.

"సరే అప్పుడా రెండురూపాయలూ ఇచ్చేద్దుగాని," అన్నాడతను.

తరువాత రెండునెల్లే పాటసాగింది. పాడేవాళ్ళ సంఖ్య బొత్తిగా తీసిపోయింది.

అసలు సంగతి ఆరునెలలు గడిచాక బయటపడింది. గడిచిన ఆరునెలల కాలంలోనూ పాడుకున్న వాళ్ళు తమ మొత్తాలు పాడుకుని తీసుకోక చివరిదాకా పాడి పోయినవాళ్ళ మొత్తాలు వాళ్ళకు చెల్లించి వాళ్ళ అవసరాలు తీర్చి వాళ్ళ వంతులు తనపేర రాయించుకున్నాడు రత్నం. ౬౹-౭ ౫

పెద్దచిట్‌లకి కూడా ఇదేపని చేశాట్ట!

ఎవరూ నష్టపడ్డట్టు భావించలేదు. అతనిదగ్గర డబ్బు తీసుకున్న వాళ్ళు తమ అవసరాలు గడుపుకోవటమేగాక పాటలో తమను ఓడించిన వాళ్ళకన్న రెండో మూడో ఎక్కువే చేజిక్కించుకున్నారు, వాళ్ళకు లాభించింది!

రత్నం చేసిన పనికి ఆగ్రహించినవాళ్ళు పాడి గెలుచుకున్నవాళ్ళే.

"రత్నం చేసినపని చాలా అన్యాయం" అన్నారు వాళ్ళు.

"నెలకు ఇద్దరి అవసరాలుతీరే ఏర్పాటు చేశానా?" అన్నాడు రత్నం.

"చిట్‌లు లేనివాడు లాభం పొందటం చాలా అన్యాయం," అన్నారు.

"నన్ను బొత్తిగా పరాయివాడికింద కట్టెయ్యకండి. మనవాడు చాలా డబ్బు ఇరకాటంలో ఉన్నాడని నేను చెపితేనేకద, అతను నోరు తెరవకుండానే మీరంతా చేరి పిచ్చెత్తినట్టు పాడారు!" అన్నాడు రత్నం.

"ఏదో స్నేహపూర్వకంగా నడుపుకుంటున్న చిట్‌ను నువ్వు ఇలా చెయ్యటం ఏమీ బాగాలేదు," అన్నారు.

"అసలు మీ చిట్ ఉద్దేశమే నాకు బాగాలేదు. మీ అంతరాత్మలు సంతృప్తి పరచటానికి ఈ మిగిలిన ఆరునెలలు ఎవరో ఒకరిచేత తొంభై ఎనిమిది అనిపించి ఆ డబ్బు నేనే పుచ్చుకుంటాను. మీ దుఃఖమంతా పాట పెంచేవాళ్ళు లేరనే, కనక మీరు బాధపడుతున్నది లోభంతో కాదని నన్ను నమ్మించకండి. నేను అబద్ధాలు నమ్మను!" అన్నాడు రత్నం.

—ముద్రణ : ఆంధ్రప్రభ సచిత్ర వారపత్రిక, 1 జూన్ 1960